

JISMONIY VA AQLIY RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR PSIXODIAGNOSTIKASI

Isoqova Zebiniso Ma'rufjon qizi

Guliston davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: *ushbu maqolada jismoniy va aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar rivojlanishi va psixodiagnostikasi xususidagi fikrlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *rivojlanish, aqliy rivojlanish, psixika, jismoniy rivojlanish, psixodiagnostika, logoped, maxsus ta'lim.*

Аннотация: *в данной статье рассматриваются вопросы развития и психодиагностики детей с физическими и психическими отклонениями.*

Ключевые слова: *развитие, психическое развитие, психика, физическое развитие, психодиагностика, логопед, специальное обучение.*

Annotation: *this article discusses the development and psychodiagnostics of children with physical and mental disabilities.*

Key words: *development, mental development, psyche, physical development, psychodiagnostics, speech therapist, special education.*

Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni iloji boricha erta aniqlash, o'z vaqtida psixologik-pedagogik, korreksiyalash yordamini ko'rsatish, nogironlikning oldini olish, bolalar va o'smirlarning ijtimoiy moslashuvini amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tegishli organlar va defektologlarning vazifalari shundan iboratki, bolalar o'zlarining aqliy, bilim imkoniyatlariga va hissiy-irodaviy doiralarning xususiyatlariga mos sharoitda ta'lim olishlari, tarbiyalanishlariga imkoniyat yaratib berishlari lozim.

Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar (rivojlanishida psixik - jismoniy kamchilikka ega, rivojlanishdan orqada qolish, rivojlanishida muammoga ega,

alohida yordamga muhtoj) - sensor organlarning orttirilgan yoki tug'ma organik

jarohatlanishi natijasida markaziy nerv sistemasi yoki harakat-tayanch apparati va psixik funksiyalarning me'yorda rivojlanishida kamchiliklarga ega bo'lgan bolalar kiradi. Ba'zi hollarda rivojlanishdagi kamchiliklar markaziy nerv sistemasi yoki analizatorlardagi nuqsonlar bilan bog'liq bo'lmadan, mikroijtimoiy muhit sabablari natijasida kelib chiqadi. Bularga oiladagi tarbiyaning salbiy shakllari, ijtimoiy va hissiy deprivatsiyani kiritishimiz mumkin.

G.Y.Troshin me'yorida va anomal rivojlanishning umumiy qonuniyatlari haqidagi fikrni ilgari surgan, buni esa ko'pgina tadqiqotchilarning (T.A.Vlasova,

J.I.Shif, V.I.Lubovskiy) ishlarida xam ko'rishimiz mumkin. L.S.Vigotskiy me'yorida va anomal rivojlanishning umumiy qonuniyatlarini izohlab, ular uchun psixik rivojlanishning ijtimoiy xarakterdaligi umumiydir: pedagogik ta'sir me'yorda ham shuningdek, rivojlanishning buzilishida ham oliy psixik funksiyalarning shakllanish manbai deb ta'kidlagan.[1] Ammo, me'yorida rivojlanayotgan bolalarda kuzatilmaydigan, lekin rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarda uchraydigan bir qator qonuniyatlar ham ajratiladi. T.A.Vlasova. V.I.Lubovskiy ishlarida anomal rivojlanuvchilarning umumiy qonuniyatlari bir tizimga keltirilgan.

L.S.Vigotskiy nuqsonlarni tuzilishini sistemaliligi haqidagi fikrlarida rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga

anomal rivojlanishini ko'ra ikki guruhga ajratish imkonini bergan. Bu kasallikning biologik xarakteriga ko'ra kelib chiqadigan birlamchi nuqson, bolaning ijtimoiy rivojlanishida, uning atrof-olam bilan o'zaro munosabatlarida yuzaga keladigan ikkilamchi nuqsondir.[2]

Psixodiagnostika psixologo-pedagogik kooreksion ta'sirning obyekti bo'lib,

asosan ikkilamchi nuqsonlar hisoblanadi. Bir qancha yetakchi mutaxasislarning

ishlarida ko'rsatilishicha, bolalardagi birlamchi nuqsonlar aqliy qobiliyatning

buzilishiga, umumiy va mayda matorikadagi kamchiliklarga, atrof -muhit bilan

o'zaro aloqada bo'lishdagi qiyinchiliklarga, kommunikativ muloqot vositalarining o'zgarishiga, so'zlashuv nutqining yetarlicha bo'lmasligiga, atrof -muhitni idrok etishining qiyinlashuviga, ijtimoiy tajribani kambag'allashuviga olib kelishi mumkin.

Jismoniy rivojlanishni tavsiflash uchun odatda somatoskopik, fizyometrik va antropometrik belgilar ishlatiladi. Bolalarning jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlarini baholash uchun ishlatiladigan asosiy somatoskopik belgilarga quyidagilar kiradi: mushaklarning holati, rivojlanish darajasi.

"Tanadagi har qanday nuqson xoh ko'rlik, karlik yoki tug'ma zaiflik odamning nafaqat olamga bo'lgan munosabatini o'zgartiradi balki hammasidan avvalo uning odamlar bilan bo'lgan munosabatlarida bilinadi - deb ta'kidlaydi L.S.Vigotskiy. [3]

Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi ta'lim muammolari orasida alohida o'rin egallaydi. Korreksion-tarbiyaviy davolash, ijtimoiy moslashtirish va tiklash ishlari maqsadga muvofiq tashkil qilingan-shartsharoitlarda bolalar jamoat mehnatida faol ishtirokchi bo'ladilar.

Rivojlanishdagi nuqsonlarni diagnostika qilish umumiy va o'ziga xos qonuniyatlar asosida tuziladi. Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni diagnostika qilishda ularning umumiy xususiyatlarigagina tayanmasdan, balki ijobiy xususiyatlari va potensial imkoniyatlariga ham tayanish zarur.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, ivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni diagnostika qilish natijalari psixologik – pedagogik diagnoz orqali amalga oshiriladi, u rivojlanish nuqsonining turi bilan chegaralanib qolmaydi. Shuningdek, bola rivojlanishining individual psixofizik xususiyatlari, individual korreksion ish dasturlariga tavsiyalar ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

Psixologik - pedagogik tashxis nuqsonning ifodalanish darajasini murakkablashtiruvchi yetakchi nuqsonlarni rivojlanishini aniqlab, ularga kerakli

korreksion pedagogik ishga diqqatni qaratadi. Agar tekshiruv bolani maktabga

borishidan oldin o'tkazilsa, unda bolaning qaysi maktabga maxsus korreksion yoki umumta'lim maktabiga tayyorligi aniqlanadi.

Psixodiagnostika bola rivojlanishining nuqsonlarini va uning o'ziga xos psixologo-pedagogik xususiyatlarini aniqlaydi. Boladagi ushbu xususiyatlarni bilish bolaning imkoniyatlariga mos maktabgacha va maktab ta'lim dasturini, ta'lim muassasining turini, individual tibbiy psixologo-pedagogik dasturini ishlab chiqishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Psixik va jismoniy rivojlanishida nuqsonga ega bo'lgan bolalar diagnostikasi.<https://hozir.org/psixik-va-jismoniy-rivojlanishida-nuqsonga-ega-bolgan-bolalar.html>

2. Muzaffarova. X. Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar rivojlanishida mehnat ta'limining o'rni. Abdulla Qodiriy nomidagi JDPI Pedagogika-psixologiya fakulteti Defektologiya-yo'nalishi o'qituvchisi

3. <https://hozir.org/mavzu-aql-va-jismoniy-rivojlanishda-nuqsoni-bolgan-bolalar-gur.html>